

מתחברים

יהדות מתוך הזדהות

פרשית כי תבא | גיליון מס 11 | אלול תשפ"ג

כל התורה סיפור אחר:

כל התורה עניין אחד

(תוספתא סנהדרין פ"ז ה"ה)

מבט כללי על פרשיות השבוע והשתלבותם כחלק מהסיפור הגדול של התורה

פרשת כי תבא

מצוות ביעור מעשרות המתקיימת בשנה השלישית, ומהותה היא מאד ייחודית: תפילה לה' ובקשה לברכה לרגל השלמת קיום המצוות. גם מצוה זו מקומה רק בסיום התורה, כשהאדם אומר לה' קיימתי את כל מצוותיך, ועתה קיים גם עתה את מה שהבטחת ותתן לנו שפע ותשגיח עלינו מן השמים.

כאן למעשה מסתיימים המצוות, וכל המשך הפרשיות הם בריתות ותוכחות לקיים את התורה והמצוות, בפרשת וילך אמנם ישנם עוד שתי מצוות אך הן מטבען נאמרו רק אחרי סיום התורה, מצוות כתיבת ספר התורה, שמקומה כמובן רק לאחר שהספר כולו נאמר. וכן מצוות הקהל שמהותה למסור לעם את דברי התורה בשמיעה מפי המלך.

המשך הפרשה הוא אפוא דברי סיכום על התורה, מצוות הקמת אבנים וכתובת התורה עליהם. ואחר כך מצוות מעמד הברכות והקללות בהר גריזים והר עיבל, ודברי הברית התוכחות - הברכות והקללות של משנה תורה.

לקראת סיום ספר דברים וסיום התורה בכלל, באים המצוות האחרונות, לאחר שבפרשת ראה נתפרשו מצוות המקדש, ובשופטים מצוות הממלכה והציבור, ובכי תבא מצוות היחיד. באים עתה שני מצוות המתאימות לסיום, האחת מצוות ביכורים ובעיקר וידוי ביכורים [כי ביכורים עצמם כבר נזכרו כמה פעמים בתורה (במשפטים וכי תשא, בקורח ובראה)]. ומה שנוסף כאן הוא הוידוי הארוך שקורא המביא. תוכנה של מצוה זו הוא "הודאה", לאחר שניתנה הארץ לאדם וניתנו לו כל המצוות המתחייבות יחד עם ירושת הארץ, באה המצוה להודות לה' על האדמה שניתנה לנו ועל כל הטוב. וגם בתפילה אנו נוכחים לראות שתיקנו את ברכת הודאה בסופה אחר כל סדר השבח וברכות שאלת צרכים, באה ההודאה. שכן כל עוד שהלב טרוד בצרכיו ובמחויבותיו, אין לבו פנוי להודות מכל הלב ובשמחה, לכן זמנה ומקומה של ההודאה הוא רק בסוף, אחרי שהתמקמת ואתה מודע לכל החיובים שלך, עכשיו תבא בלב שמח וטוב לבב ותעסוק בהודאה.

המצוה הנוספת היא מצוות וידוי מעשר, המתלווה אל

ויביתו במקרא

הערות ורעיונות בפרשיות השבוע

כי תבא

הוא רואה אנשים פוגש בני משפחה צעירים ומבוגרים, כך יש לו במה להעסיק את מוחו שבוע שלם. חיינו השוממים מתמלאים לפתע בתוכן. מה שלומך הוא פונה לילד הצעיר מתי יש לך בר מצוה, אוהו עוד חצי שנה, נו ואתה תשכח את הדוד הזקן? מה פתאום איך אפשר לשכוח? משיב הילד. כל אחד מבין שאסור לשכוח, גם אם אי מי ישכח, הוא לא יעזי להתנצל בפני הדוד שהוא שכח, מה אפשר לעשות? שכח! אנושי, לא כן? אך לא, שהרי זה עצמו מכאיב לו לדוד ששוכחים אותו, אם שוכחים חייבים למצוא אמתלא אחרת לאי ההזמנה. שכחה זה לא תירוץ כאן, כי אסור לשכוח את הדוד הזקן. זה הכי פוגע. והנמשל מובן מאליו.

'לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי' (דברים כו, יג), האמירה הזו מצריכה התבוננות, מה הכוונה 'לא שכחתי', האם השכחה היא בשליטת האדם. הכיצד הוא יכול להשתבח בכך שלא שכח.

הדברים יובנו על פי משל, בכל משפחה ישנו דוד זקן אח של סבתא רבתא, שצריך להזמין אותו לשמחות.

כולם יודעים שהלה גלמוד ובודד וכל הזמנה שכזו ממלאה אותו חיות ושמחה, כבר שבוע קודם לאירוע הוא משוחח על כך עם שכניו בבית הכנסת ומהבוקר הוא כבר מצפה לשעת הנסיעה לאירוע, באירוע עצמו הוא כמובן מגיע ראשון ומקדם את פני בעל השמחה.

טבעי להיות יהודי

פרק יא - מדרגות ההנהגה האלוקית - וכינויהם בשמות הקודש

כללות ישראל בכל הדורות, ומאז יציאת מצרים החלה ההנהגה בשם הוי"ה שזו הנהגת הנסים הגלויים. וכרקע לשני הנהגות ייחודיות אלו יש את הנהגת המשפט והדין של כל באי העולם, ונראה שזה לא נכלל בדברי הרמב"ן של נס נסתר, אלא זו הנהגת העולם הרגילה שה' מנהיג את העולם בדרכי הטבע אבל בדין ובמשפט, מעשיר לזה ומוריש לזה, משפיל לזה ומרומם לזה, שכל זה אינו נס נסתר אלא הנהגת דין ומשפט בשם 'אלוקים', שאף ששם אלוקים הוא בדרך הטבע, אבל גם זה מתנהג בדין ובמשפט, וככתוב 'כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים' (תהילים עח, ה).

אולם לאבות ולעם ישראל יש הנהגת נס מיוחדת בשם הוי"ה, ואלו הם הנסים הגלויים, ויש מידה ממוצעת של נס נסתר שהוא 'א-ל-שד-י'.

ויש חלק נוסף שהם חוקי הטבע הקבועים, כגון כח המשיכה וכדו' לא רק שאינם ניסים, אלא גם אינם בכלל ה'הנהגה' אלא הם מכלל היצירה כיון שאלו חוקים קבועים. ולזה מתייחס שם 'אלוקים' ושם 'אדנות', ורק הדברים המשתנים הם בגדר מנהיג, כגון הגשמים והחיים והעושר והחולי והגדולה, שאפילו שהקב"ה מחליט וקובע את אופי ההנהגה, עדיין זה בדרך הטבע, במידת הדין וסדרי המשפט. נמצא שיש ארבעה מדרגות חלוקות בהנהגת ה':

- א. היותו בורא ויוצר חוקי הטבע הקבועים - שם אדנו"ת
- ב. מנהיג את כלל הבריות בדין ובמשפט - שם אלוקים
- ג. מנהיג בנס נסתר - שם 'א-ל-שד-י'
- ד. מנהיג בנס גלוי - 'שם הוי"ה', והדברים צריכים הרחבה וביאור, ונעסוק בזה בהמשך בע"ה.

חלקי העניינים בהם אנו רואים את הופעת ה' בהם עסקנו בהתבוננות בפרק הקודם, אנו קוראים על שמם אותו יתברך בשמות מיוחדים לכל אחד מהם כדלהלן. כי על שם מה שהוא 'הבורא' והאדון נקרא שם אדנו"ת, ועל שם מה שהוא מנהיג וקובע נקרא 'אלוקים'. ובפעולות הניסיות עצמם ישנה חלוקה בין ניסים גלויים וניסים נסתרים, ובהופעתו בניסים גלויים נקרא שמו 'יקו"ק', ובהופעתו בניסים נסתרים נקרא שמו 'א-ל-שד-י', שהנהגה זו היא ממוצעת בין הנהגת שם 'אלוקים' להנהגת שם 'יקו"ק'.

וזה מבואר ברמב"ן שמהווה עבורנו מורה דרך לכל ענייני האמונה, ראה מה שכתב בפרשת ברית מילה (בראשית יז, א) ובפרשת וארא (שמות ו, ב). ונמצא מפורש שם בדברי הרמב"ן שהדברים המפורסמים שכתב בפרשת בא 'כל דברינו מקרינו כולם ניסים', הכוונה רק לדברי ומקרי עם ישראל, ולא לטבע העולם וחוקיו שאינם נס אלא טבע, אף שהכל מעשה ה' וכמקובל שהטבע גימטריא אלה-ים, אבל זה 'טבע' ולא 'נס', ורק הנהגת עם ישראל זה 'נס'.

ובדרך כלל גם הנהגת עם ישראל מתנהלת בנס נסתר, ורק ביציאת מצרים ולאחריה היו נסים גלויים, ומן הנסים הגדולים אתה למד על הניסים הנסתרים בכל הדורות. והן הנסים הגדולים והן הניסים הנסתרים מנצחים את "מערכת המזלות" שהיא ההנהגה הקבועה - הנהגת הטבע שאינו נס.

ובדבריו נמצא שכל הדורות של האבות היתה הנהגה בשם 'א-ל-שד-י', דהיינו נסים נסתרים, וזו גם ההנהגה בדרך כלל עם

עיון תפילה ביאורים בסידור התפילה

ומביא גואל לבני בניהם - למען שמו - באהבה

גואל לבני בניהם של האבות, וזה החל ביציאת מצרים על ידי הגואל משה רבנו, ומאז ואילך הוא תמיד דואג להם גם בדרכי נס על-טבעיות, וזה עומק המשמעות 'ומביא גואל', שלא זו בלבד שזוכר חסדי אבות ומנהיג אותם ממרום אלא הוא מביא להם גאולה וישועה נסית על ידי שלוחים ופעולות אלוקיות בתוך העולם. וכן נכלל בזה הבטחת הגאולה לעתיד לבוא שגם כן תהיה על ידי גואל.

לגבי ההמשך 'ומביא גואל לבני בניהם, למען שמו, באהבה'. מסביר הטור (או"ח סימן קיג) 'זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם, ואף אם תמה זכות אבות, מביא גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קים לעולם'.

אך נראה שפיסקה זו יש בה אמירה כללית לכל הזמנים, והיא כוללת שלשה שרשים רבי עצמה שמנחים ביסוד הקשר בין ה'

כאמור מ'זוכר חסדי אבות', עד סוף הברכה, עוסק ביחס המיוחד שמעניק ה' יתברך לעם ישראל, יחס שהחל מאז האבות. ואומרים שבנוסף לזה שזוכר לנו את הברית והחסד של האבות, הוא גם מביא גאולה לבני בניהם של האבות.

ובאה פסקה זו להוסיף ענין חשוב, כי כבר נתבאר לעיל שעקר בחירת ה' בישראל היה בעת יציאת מצרים כאשר כבר היו לעם, ובכל זאת אנו מצינים בברכה זו את בחירת ה' באבות, כי כלפי עצם הקשר ועבודת התפלה כבר התחיל הכל מהאבות. אלא שעם זאת, אנו רוצים לצין שאחר תקופת האבות זכה עם ישראל לתוספת מעלה בקשר עם ה' יתברך, דהיינו מאז יציאת מצרים שנעשינו לעם וזכינו להנהגה אלקית על-טבעית, מה שעדיין לא היה בימי האבות. ועל כך אנו מוסיפים שלא זו בלבד שזוכר חסדי אבות, אלא גם זכינו לכך שהקדוש ברוך הוא מביא

- המשך -

שלוש היסודות הללו הם אלו שאנו מצינים בתפלתנו בקצור נמרץ [כדרך התפלה שתיקנוה בדרך של מועט המחזיק את המרובה]. א. 'וזוכר חסדי אבות' - השבועה לאבות וזכותם. ב. 'למען שמו' - כיון שעם ישראל קרויים על שמו, ממילא יש בהצלחתם כבוד השם, וכן להפך חס ושלוש. ג. 'באהבה', כלומר מצד עצם הדבר שאנו עמו, הוא מחבב אותנו ודואג לנו. [וכן אנו מצינים את שלשתם בברכת אהבת עולם בשחרית (לפי נוסח ספרד) בסדר הפוך: 'אהבת עולם אהבתנו' - 'באהבה', 'בעבור שמך הגדול' - 'למען שמו', 'ובעבור אבותינו שבטחו בך' - וזוכר חסדי אבות'.]

יתברך וכנסת ישראל. והם: א. הברית והשבועה עם האבות. ב. למען שמו הגדול. ג. עצם הדבר שהם עמו. ויסוד לשלשה שרשים אלו אנו מוצאים בתפלת משה כאשר חטאו ישראל שפרט שלשה יסודות אלו: (שמות לב, יא-יג) 'ויחל משה את פני יי אלקיו ויאמר: א. 'למה יי יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה'. דהיינו שהם עמו משום שהוציאם ממצרים. ב. 'למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בהרים ולכלתם מעל פני האדמה' וגו'. דהיינו למנע חלול השם. ג. 'זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך' וגו'. כפשוטו, ברית ושבועת האבות.

שאל נא

ידיעות מעניינות ומאמרי מחקר בהיסטוריה ותולדות ישראל מנהגים, ספרים, לשון, מדע וכדומה

מה שהם חשובים לפנינו מפני שהוא אמר אותם, אולם שייך לומר שבחר בהם ורצה אותם. כי הדברים מובחרים ורצויים.

והנה כמו כן, התורה עצמה, נוסף על מעלתה הגדולה שניתנה לנו מאת ה', הרי גם יש לה מעלת קדושת דברי נביאים, שהיא נבואת משה רבינו. ולכן כאשר אומרים ברכה על דברי הנביאים שהם דברים חשובים ונבחרים, אי אפשר להתעלם שלתורה גם יש מעלה זו ולכן מתחילים בחתימה 'הבוחר בתורה', שגם לה יש לה מעלת הנביאים שהיא גם דבר נבחר, ומשום כך דוקא בברכה זו מזכירים 'משה' כי הוא הנביא של התורה, ומצד המעלות העיקריות של התורה שעליהם באים כל הברכות של התורה, אין שייך להזכיר את משה אלא הוא תורת ה', אבל כשאנו מברכים עליה מצד היותה דברי הנביאים, הוא מחמת נבואת משה, ולכן גם מברכים ובישראל עמו, על שניתן לישראל מעלת הנבואה שה' מדבר אליהם, ובסוף חוזרים לעיקר תוכן הברכה 'ובנביאי האמת וצדק'.

והנה מצאתי לזה סייעתא נפלאה. דאיתא במדרש (דברים רבה פרשה יא פסקה 1) - **וזאת הברכה הלכה אדם מישראל שעלה לקרות בתורה, אין מותר לו לקרות עד שלא יברך, תחלה מברך ואח"כ קורא, ומשה בשעה שזכה לקבל התורה, תחלה בירך ואח"כ קרא, אמר ר"א איזו היא הברכה שבירך משה בתורה תחלה, בא"י אמ"ה אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה וכו'.**

ולכאורה אינו מובן מה השאלה איזו הברכה שבירך משה בתחילה, ולמה לא <<

הארץ הודאה על התורה), וכאן יש ברכה על הנביאים ושוב מברכים על התורה.

וכן יש לתת את הדעת שבכל הברכות על התורה, לא נזכר משה ורק בברכה זו מזכירים את "משה עבדו".

ונראה שיש הבדל מהותי בין התורה והנביאים, שהתורה ניתנה לישראל משום שהיה מטרה ורצון בעצם נתינתה, וכל הייעוד של מציאות התורה היא בכדי שהיא תהיה נתונה לישראל, ותהיה אצלם 'תורה' - כלומר הוראת דרך תמידית בחיים. אכן דברי הנביאים לא היתה המטרה באמירתם בשביל שיהיו אצל ישראל דברי נביאים מצויים ונתונים להם. אלא היה רצון לפנינו לומר את דברו שהוצרך להם באותה שעה לאותם הנביאים, ואחר שכבר נאמרו דברי ה', אשר גילויים אלו הם כה נדירים בעולם הזה, הם יקרים וחשובים מאד ואנחנו מייקרים ושומרים אותם לדורות, ואמרו בגמרא (מגילה יד.) 'הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים, אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה'. כלומר שהנבואות שיש בהם מסר לכל הדורות נכתבו, והם ספרי הנביאים שבידינו.

ומשום כך אי אפשר לברך 'אשר נתן' אלא על התורה, ולא על הנביאים כיון שאינם נמצאים אצלנו משום שניתנו לנו עבור כך, ולכן אין לנו לברך על זה שניתן לנו, אלא כל הברכה היא רק על עצם קדושת ומעלת הדברים, שהם דברים **נבחרים** חשובים ורצויים לפנינו ית', וזה הפירוש **רצה** בדבריהם הנאמרים באמת, ו"הבוחר וכו' ונביאי האמת וצדק". [ואכן

אשר בחר בנביאים טובים

ברכת ההפטרה היא - בא"י אמ"ה אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת. ברוך אתה ה' הבוחר התורה בתורה ובשמה עבדו ובישראל ונביאי האמת וצדק.

רבים שואלים שלכאורה תמוה מה פירוש 'ורצה בדבריהם', הרי הם דברי ה' אשר הוא דיבר אותם אל הנביאים, וכן בהמשך 'הבוחר בתורה', מה פירוש הבוחר בתורה, והרי התורה היא חכמתו ודברו ומה שייך לומר שבחר בזה.

ונראה ליישב שלשון זה 'הבוחר' שייך לא רק בפעולת בחירה מחודשת מתוך דברים רבים, אלא גם על מצב קיים של בחירה ניתן לומר הבוחר, כלומר שהברכה היא על זה שדברי הנביאים הם עניין חשוב ונושא חן בעינינו, ומברכים על כך שהתורה ודברי הנביאים הם עניינים נבחרים לו ית'. וכעין זה לשון הברכה "וקונה הכל", והפסוק "קונה שמים וארץ", שהרי לא קנה אותם בפעולת קניין, אלא הם קנויים ועומדים לו מכיון שבראם והכל שלו.

ועדיין צריך ביאור בזה, משום מה קבעו הנוסח באופן זה שהתורה ודברי הנביאים הם דבר רצוי לפנינו ודבר נבחר לפנינו.

עוד יש לעיין למה בברכת ההפטרה מברכים שוב על התורה, כי כבר יש חמש או שבע ברכות על התורה בכל יום, (ג' בברכות השחר, ועוד אהבה רבה ואהבת עולם, ושני ברכות בקרה"ת לפנייה ולאחריה, ובנוסף מזכירים גם בברכת

בשירי זמרה, כלומר שפסוקי דזמרה הרי אין חיוב לאמרם אלא ששבחו חכמים את האומרם, וכשתיקנו (מעין) ברכה עליהם אי אפשר לומר 'וצונו לקרוא את הזמירות', ולכן תיקנו לומר נוסח על כך שהזמירות חשובות ונבחרות לפני ה', 'הבוחר בשירי זמרה'.

לישראל, אלא הברכה היא על עצם קדושת התורה ומעלתה, ולכן הברכה היא בנוסח "אשר בחר בתורה הזאת וקדשה", בדומה למה שאנו מברכים על הנביאים, שהרי בתורה יש גם מעלה זו, כאמור.

ובדומה לכך יש לבאר בברכת 'שתבח' בחתימת הברכה: 'הבוחר

נאמר שבירך כנוסח שאנו מברכים 'נותן התורה'. ומה הוא המיוחד בנוסח זה שכתוב במדרש.

אכן לפי האמור הדברים מבוארים שפיר, שכן בתחילה כשעלה לקבל את התורה, עדיין לא שייך לברך על הזכיה לקבל את התורה, "אשר נתן" או "אשר בחר בנו ונתן לנו", שעדיין לא ניתנה

ניתן לקבל במייל של העלון את הקונטרס

"זכרון תרועה"

ביאור מקיף על עניין תקיעת שופר

ועבודת היום של ר"ה

שלחו בקשה לקונטרס

לכתובת: hitchbrut@gmail.com

"התחברות"

עלון לחידושי תורה בהלכה ומקרא ורעיונות
בהשקפה ובמחשבת היהדות

מאשר חנני ה' - יחיאל משה ורטהיימר

לקבלת העלון ולהערות: hitchbrut@gmail.com

ממפעלות

בית המדרש "טוב לבב"

לשמו ולזכרו וברוחו

של הגאון **רבי לייב מינצברג** זצ"ל

בעל "בן מלך".

